

ВИЩА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА

УДК 614.253.4:616-051:316.48

DOI 10.12958/2227-2844-2024-5(364)-9-14

Задорожна Ольга Іванівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри міжкультурної комунікації та перекладу

Львівського національного університету імені Івана Франка,

м. Львів, Україна.

olga.zadorozhna@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1308-4333>

СУТНІСТЬ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

Сучасний світ, що швидко змінюється, пред'являє нові вимоги до професійних стандартів у медицині, зокрема до гуманістичних цінностей лікарів. Гуманістичний світогляд, як важлива складова частина медичної практики, визначає не лише професійні навички лікаря, але і його здатність взаємодіяти з пацієнтами та суспільством у загальному контексті. У зв'язку із цим постає потреба у глибшому розумінні сутності гуманістичного світогляду, який стає ключовим елементом у формуванні особистості майбутнього лікаря.

Гуманістичний підхід у медицині передбачає не лише технічні аспекти лікування, але й моральні й етичні складники, які формують ставлення лікаря до кожного пацієнта як до унікальної особистості. Важливо розуміти, що гуманістичні цінності, інтегровані в медичну практику, допомагають лікарю не лише лікувати, але й забезпечувати емоційний і психологічний комфорт своїх пацієнтів.

В умовах війни та повоєнного періоду ця роль набуває ще більшого значення. Лікарі в ці часи мають справу з екстремальними ситуаціями й умовами, які потребують не лише професійних навичок, але й високого рівня емоційної чутливості, моральної стійкості та гуманності. Гуманістичний світогляд лікаря стає тим критерієм, за яким оцінюється якість медичної допомоги, що надається у кризових ситуаціях.

Важливо також підкреслити, що формування гуманістичного світогляду в майбутніх лікарів є процесом, який передбачає як академічне навчання, так і практичний досвід. Розуміння та впровадження гуманістичних принципів у медичну освіту та практику можуть суттєво вплинути на якість медичного обслуговування і загальний стан здоров'я суспільства. Аналіз сутності гуманістичного світогляду майбутнього лікаря дозволяє глибше осмислити роль гуманізму в медицині та забезпечити створення системи охорони здоров'я, орієнтованої на потреби кожної особистості.

Низка науковців цікавляться сутнісними характеристиками гуманістичних цінностей та їхнім значенням у житті особистості (І. Бех, М. Боришевський, О. Злобіна, О. Столярчук, Т. Титаренко); формуванням професійно-етичної культури майбутнього лікаря (Т. Корольова, О. Плахотнік, О. Мехед); формуванням гуманістичних цінностей у студентів-медиків (І. Тимошук, Н. Савчак, А. Могильник, О. Андрійчук); роллю гуманістичних і духовних цінностей лікарів під час війни (О. Христенко, Л. Фоміна, А. Швайцер).

Метою статті є висвітлення сутності гуманістичного світогляду майбутнього лікаря у воєнний і повоєнний періоди.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

- визначити й охарактеризувати ключові аспекти гуманістичного світогляду майбутнього лікаря;
- проаналізувати вплив гуманістичного світогляду майбутнього лікаря на медичну практику в умовах війни й у повоєнний період.

Методологія дослідження полягає в наступних компонентах: *теоретичному аналізі* – вивченні філософських, педагогічних, психологічних і медичних джерел щодо сутності гуманістичного світогляду, з акцентом на воєнний і повоєнний контексти; *порівняльному підході* – аналізі досвіду формування гуманістичного світогляду медиків у різні історичні періоди, зокрема під час війни та після її закінчення, для виявлення специфічних особливостей.

Професіоналізм майбутнього медика полягає в його як теоретичних, так і практичних знаннях медицини. Професія лікаря пов'язана із численними правилами та законами (визначеними державою, кодексами етики, колегіальними асоціаціями чи міжнародними організаціями, як-от Всесвітня організація охорони здоров'я), які уніфікують і стандартизують цю професію. Отже, ті, хто обирає медичну професію, мають дотримуватися цих правил, які регулюють індивідуальну поведінку та поведінку майбутнього спеціаліста стосовно своїх колег і пацієнтів. Зокрема вважаємо, що гуманістичний світогляд є також невід'ємною частиною медичної практики, оскільки він орієнтує діяльність лікаря на цінності, що забезпечують гідне ставлення до пацієнтів, їхніх родин і суспільства загалом.

У «Великому тлумачному словнику української мови» «світогляд» визначено як систему поглядів на життя, природу і суспільство (Бусел, 2009, с. 1300), а у «Філософському енциклопедичному словнику» зазначено, що світогляд – «самовизначення людини щодо її місця у світі та взаємин із ним; система принципів, знань, ідеалів, цінностей, надій, вірувань, поглядів на сенс та мету життя, які визначають діяльність індивіда й органічно включаються в людські вчинки та норми поведінки» (Шинкарук, 2002, с. 569).

Дослідження проблеми формування гуманістичного світогляду в лікарів потребує застосування різних наукових знань (філософських, етичних, соціально-психологічних). Саме поєднання слів «гуманістичний» і «світогляд» свідчить про те, що рішення педагогічної проблеми полягає у філософсько-етичних дослідженнях, оскільки «гуманізм» – це етична категорія, «світогляд» – філософська. Отже, гуманістичний світогляд у медицині охоплює фундаментальні принципи, які формують підхід лікаря до пацієнтів та до самого медичного процесу. Ця проблема розглядає такі аспекти, як цінність людського життя, права та гідність пацієнтів, моральні обов'язки лікаря й етичні дилеми, з якими він стикається.

У результаті проведеного аналізу *філософських аспектів* гуманістичного світогляду лікаря виділяємо такі:

1. *Антропоцентризм*: гуманістичний світогляд ставить людину в центр уваги, визнаючи її автономію й унікальність. Це передбачає, що кожна людина має власну внутрішню цінність, яку потрібно захищати та поважати.

2. *Етика турботи*: цей підхід фокусується на важливості міжособистісних відносин і моральних обов'язків лікаря щодо пацієнтів. Етика турботи підкреслює значення емоційних зв'язків, підтримки та співпереживання.

3. *Кантівська етика*: вчення Еммануїла Канта про категоричний імператив наголошує на необхідності ставлення до кожної людини як до самоцілі, а не як до засобу (Kant, 2016, р. 68). Це підкреслює необхідність поважати автономію та гідність пацієнтів.

З огляду на *етику* виокремлюємо такі аспекти:

- *конфіденційність і приватність*: дотримання етичних принципів щодо конфіденційності інформації пацієнтів є ключовим аспектом гуманістичного підходу. Це вимагає від лікарів зберігати в таємниці всю особисту інформацію, отриману у процесі лікування;

– *автономія пацієнта*: право пацієнта на самостійне ухвалення рішень щодо свого здоров'я та лікування є основоположним етичним принципом. Лікар має поважати вибір пацієнта, надавати йому всю необхідну інформацію для ухвалення обґрунтованого рішення;

– *справедливість і рівність*: гуманістичний світогляд передбачає забезпечення рівного доступу до медичної допомоги для всіх пацієнтів, незалежно від їхніх соціальних, економічних чи інших відмінностей.

Гуманістичний світогляд лікаря із *соціально-психологічного* погляду відіграє ключову роль у формуванні міжособистісних відносин, якості медичної допомоги та загальної атмосфери в медичних закладах. Цей підхід фокусується на важливості розуміння людської поведінки, емоційних станів і соціальних взаємодій у медичній практиці. Сюди відносимо такі аспекти, як:

– *емпатія*: здатність лікаря відчувати та зрозуміти емоційний стан пацієнтів, а також їхні потреби та переживання. Емпатія сприяє установленню довірливих відносин лікаря з пацієнтом, що, своєю чергою, покращує комунікацію та результати лікування;

– *повага до особистості*: визнання унікальності кожної людини та повага до її гідності, прав і автономії. Повага до колег і емпатія сприяють зменшенню конфліктів у медичному середовищі, покращують командну роботу та взаємодію між працівниками;

– *психологічна підтримка*: допомагає пацієнтам краще справлятися зі стресом, пов'язаним із захворюванням, і підвищує їхню мотивацію до лікування. Пацієнти почувають себе почутими та зрозумілими, що позитивно впливає на їхнє самопочуття.

У результаті проведеного аналізу вищезгаданого зазначасмо, що гуманістичний світогляд майбутнього медика базується на таких *принципах*, як:

– *цінність людського життя*: визнання безумовної цінності кожного людського життя, незалежно від соціального статусу, здоров'я особи або інших чинників;

– *повага до гідності та прав особистості*: кожна людина має право на гідне ставлення, що є основою етичної поведінки в медицині;

– *емпатія та співчуття*: здатність лікаря відчувати та розуміти емоційний стан пацієнтів, що сприяє ефективному лікуванню та підтримці.

Отже, гуманістичний світогляд лікаря є ключовим для забезпечення ефективної, етичної та соціально орієнтованої медичної допомоги, що зміцнює довіру до медичної системи.

Війна є надзвичайно складним і стресовим періодом для будь-якого суспільства, і роль лікаря в таких умовах є критично важливою. Лікарі не тільки надають медичну допомогу, але й рятують життя, зменшують страждання та підтримують загальний моральний дух. Гуманістичний світогляд лікаря має особливе значення у воєнний та повоєнний періоди, коли медична допомога стає критично важливою для збереження життя і здоров'я людей.

В умовах війни медики стикаються із численними етичними, психологічними та професійними викликами, які вимагають високих моральних принципів і глибокого розуміння людських цінностей. Гуманістичний світогляд медика у воєнний період акцентує на таких цінностях, як:

– *емпатія та співчуття*: під час війни лікарі мають справу з пацієнтами, які переживають важкі фізичні та психологічні травми. Емпатія допомагає лікарям краще розуміти страждання пацієнтів, надаючи не лише медичну, але й емоційну підтримку. Це сприяє створенню довірливих відносин і покращенню ефективності лікування;

– *повага до гідності та прав пацієнтів*: у воєнний час питання прав і гідності пацієнтів набувають особливої важливості. Дотримання прав пацієнтів, зокрема їхньої конфіденційності й автономії, є критичним навіть у найскладніших умовах. Це допомагає зберегти людську гідність і сприяє психологічній стійкості постраждалих.

Зокрема, лікарі часто стикаються з моральними дилемами, де необхідно вибирати між життям кількох пацієнтів або ухвалювати рішення в умовах обмежених ресурсів. У такому разі

гуманістичний світогляд лікаря допомагає ухвалювати етичні рішення, що базуються на принципах справедливості та людяності, навіть у критичних ситуаціях.

У повоєнний період суспільство стикається із численними викликами, зокрема фізичними та психічними наслідками війни. У цьому контексті роль лікарів набуває особливого значення, адже саме вони допомагають відновити здоров'я і добробут населення. Гуманістичний світогляд лікаря, заснований на принципах поваги до гідності, емпатії та турботи про пацієнта, сприяє реабілітації та підтримці постраждалих, а також відновленню нормального функціонування суспільства.

Щодо реабілітації та відновлення здоров'я в повоєнний період, ключову роль відіграють *індивідуальний підхід до пацієнта та психологічна підтримка*. Після війни багато пацієнтів потребують тривалої медичної та психологічної реабілітації. Гуманістично орієнтований лікар ураховує індивідуальні потреби кожного пацієнта. Індивідуалізація лікування сприяє більш ефективному відновленню фізичного та психічного здоров'я, що є ключовим для повернення пацієнтів до нормального життя.

Психічне здоров'я населення після війни часто опиняється під загрозою через пережиті стреси та травми. Лікарі з гуманістичним світоглядом здатні забезпечити необхідну психологічну підтримку, яка допомагає знизити ризик розвитку посттравматичного стресового розладу й інших психічних розладів, сприяє загальному оздоровленню суспільства. Лікарі, які дотримуються гуманістичних принципів, активно беруть участь у соціальних програмах, спрямованих на підтримку постраждалих під час війни. Це допомагає зміцнити соціальні зв'язки та сприяє інтеграції постраждалих у суспільство.

Важливим завданням у повоєнний час залишається формування соціальної стійкості, а саме сприяння соціальній адаптації військових і людей із зон бойових дій, які часто мають труднощі з адаптацією до мирного життя. Лікарі, які керуються гуманістичними цінностями, відіграють важливу роль у цій адаптації, надають не лише медичну, але й психологічну підтримку, що сприяє стабілізації суспільства та зменшенню соціальної напруги.

Висновуємо, що сутність гуманістичного світогляду лікаря у воєнний період включає такі основні принципи, як повага до гідності людини, емпатія, моральність і етичність у наданні медичної допомоги. Гуманістичний світогляд лікаря є надзвичайно важливим підходом як у воєнний, так і в повоєнний періоди, оскільки дозволяє зберегти людську гідність і забезпечити високу якість медичної допомоги в найскладніших умовах. У воєнний час гуманістичний світогляд лікаря допомагає ефективно надавати медичну допомогу, зважаючи на етичні та моральні виклики, які виникають під час конфлікту. Він забезпечує психологічну підтримку й емпатію, що є ключовим для збереження психічного здоров'я пацієнтів.

У повоєнний період цей світогляд стає основою для реабілітації та відновлення суспільства, сприяє соціальній адаптації постраждалих. Лікарі, які керуються гуманістичними принципами, не лише лікують фізичні недуги, але й допомагають людям подолати наслідки війни, що робить їх невід'ємною частиною процесу відновлення миру та стабільності. Отже, гуманістичний світогляд лікаря є ключовим елементом у забезпеченні етичної, ефективної та людяної медичної допомоги в періоди, коли суспільство найбільше потребує підтримки.

Список використаної літератури

1. Бех І. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія : збірник наукових праць*. Київ, 2005. № 4. С. 5–27.
2. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Фоміна Л. Духовні цінності майбутніх лікарів у період війни. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті : міжнародний періодичний збірник наукових*

праць / за заг. ред. В. Бабича. Харків : ВННОТ, 2022. Вип. 4. С. 136–139. URL: <https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/02/%D0%97%D0%B1-IV30-%D0%A4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>

4. Христенко О. Цінності української молоді в часи війни: до питання громадянського виховання майбутніх лікарів. *Медична освіта*. 2022. № 2. С. 100–103.

5. Шинкарук В. Філософський енциклопедичний словник ; НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. VI. 742 с.

6. Kant I. *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Berliner Ausgabe, 2016. 4. Auflage, 84 St.

7. Schweitzer A. *Die Ehrfurcht vor dem Leben: Grungtexte aus fünf Jahreszehnten*. 10 Edition. C. H. Beck, 2013. 167 St.

References

1. Bekh, I. (2005). *Pryntsypy suchasnoi osvity [Principles of modern education]*. *Pedahohika i psykhohihiia – Pedagogy and psychology*, 4, 5–27 [in Ukrainian].

2. Busel, V. (2009). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Irpin: Vydavnycho-torhova firma “Perun” [in Ukrainian].

3. Fomina, L. (2022). *Dukhovni tsinnosti maibutnikh likariv u period viiny [Spiritual values of future doctors during the war period]*. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v XXI stolitti – Spiritual and Intellectual Education and Training of Youth in the 21st Century*, 4, 136–139. Retrieved from <https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/02/%D0%97%D0%B1-IV30-%D0%A4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf> [in Ukrainian].

4. Khrystenko, O. (2022). *Tsinnosti ukrainskoi molodi v chasi viiny: do pytannia hromadianskoho vykhovannia maibutnikh likariv [Values of Ukrainian youth during wartime: On the issue of civic education of future doctors]*. *Medychna osvita – Medical Education*, 2, 100–103 [in Ukrainian].

5. Shynkaruk, V. (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

6. Kant, I. (2016). *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*. Berliner Ausgabe [in German].

7. Schweitzer, A. (2013). *Die Ehrfurcht vor dem Leben: Grungtexte aus fünf Jahreszehnten*. C. H. Beck [in German].

Задорожна О. І. Сутність гуманістичного світогляду майбутнього лікаря у воєнний та повоєнний періоди

У статті розглянуто основні аспекти гуманістичного світогляду майбутнього лікаря та його вплив на медичну практику під час війни й у повоєнний період. Формування гуманістичного світогляду лікарів є складним завданням, яке потребує інтеграції різних наукових підходів, включаючи філософські, етичні та соціально-психологічні аспекти.

У результаті проведеного аналізу гуманістичного світогляду лікаря можна виділити такі важливі складові частини: антропоцентризм, етику турботи та кантіанську етику. Ці елементи підкреслюють важливість поваги до автономії, гідності й унікальності кожної людини, а також наголошують на моральних обов'язках лікаря щодо пацієнтів.

Етичні принципи, як-от конфіденційність, автономія пацієнта та справедливість, є невід'ємною частиною гуманістичного підходу до медицини. Вони вимагають від лікарів дотримання професійної етики, незалежно від умов, у яких відбувається медична практика. Соціально-психологічний підхід підкреслює важливість таких якостей, як емпатія, повага до особистості та надання психологічної підтримки. Ці чинники позитивно впливають на відносини лікаря з пацієнтом, підвищують ефективність лікування та покращують атмосферу в медичних закладах.

Гуманістичний світогляд лікаря є важливою складовою частиною в умовах війни та повоєнного періоду, коли лікарям доводиться мати справу з екстремальними ситуаціями, що вимагають високого рівня моральної стійкості та гуманності. Отже, цінність людського життя, емпатія та співчуття, повага до гідності та прав особистості – ключові цінності, які визначають сутність гуманістичного світогляду лікаря у воєнний період. Індивідуальний підхід і психологічна підтримка сприяють ефективності лікування, що відіграє ключову роль у підтримці соціальної стабільності та відновленні суспільства після війни.

Ключові слова: гуманістичний світогляд, сутність гуманістичного світогляду, лікар, воєнний та повоєнний періоди.

Zadorozhna O. The essence of the humanistic worldview of future doctors in wartime and post-war periods

The article deals with the main aspects of the humanistic worldview of future doctors and its impact on medical practice during wartime and in the post-war period. The formation of a humanistic worldview in doctors is a complex task that requires the integration of various scientific approaches, including philosophical, ethical, and socio-psychological aspects.

Analyzing the humanistic worldview of a doctor highlights important components such as anthropocentrism, the ethics of care, and Kantian ethics. These elements emphasize the importance of respect for autonomy, dignity, and the uniqueness of each person, as well as the moral obligations of the doctor toward patients.

Ethical principles such as confidentiality, patient autonomy, and justice are integral to the humanistic approach to medicine. They require doctors to adhere to professional ethics, regardless of the conditions under which medical practice takes place. The socio-psychological approach emphasizes the importance of qualities such as empathy, respect for individuality, and the provision of psychological support. These factors positively influence the doctor-patient relationship, improve treatment effectiveness, and enhance the atmosphere in medical institutions.

The humanistic worldview of a doctor is especially crucial during wartime and in the post-war period when doctors must deal with extreme situations that demand a high level of moral resilience and humanity. Thus, the value of human life, empathy and compassion, respect for dignity, and individual rights are key values that define the essence of a doctor's humanistic worldview during wartime. An individualized approach and psychological support contribute to the effectiveness of treatment, playing a crucial role in maintaining social stability and rebuilding society after the war.

Key words: humanistic worldview, essence of humanistic worldview, doctor, wartime and post-war periods.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024 р.
Прийнято до друку 29.11.2024 р.